

Liite 1. AVIn peruspalveluarvioinnin johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset

AVIn peruspalveluarviointi yleisistä kirjastoista 2023: Lukutaitostrategia ja lukemisen edistäminen yleisten kirjastojen toiminnassa

Peruspalveluarvioinnin johtopäätökset

Peruspalveluarvioinnin johtopäätöksinä AVI toteaa, että koordinoitun ja johdetun lukutaitoyhteistyön koetaan helpottavan lukutaitotyötä kunnissa. Kuitenkaan tällaista rakenteellista yhteistyötä ei useimmissa kunnissa ole. Kirjastoissa ei välttämättä ole perehdytty Kansalliseen lukutaitostrategiaan (vuodelta 2021) ja lukutaitotyötä ja -palveluja ohjaava strategia oli vain reilussa viidenneksessä kirjastoja. Kuopion kaupunginkirjastossa Kansallinen lukutaitostrategia on ollut yhtenä suunnannäyttäjänä lukutaitotyössä ja Kuopiossa onkin laadittu mm. sen pohjalta erilliset mediakasvatussuunnitelmat aikuisille sekä lapsille ja nuorille. Samoin Kuopiossa on laadittu yhteistyösuunnitelmat perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen kanssa. Nämä on viety lautakuntiin päätettäväksi (OPS-sidonnaisuus) tai tiedoksi.

Kuntatasolla tehtyä lukutaitostrategiaa on vain harvassa kunnassa. Sen sijaan yleisempiä ovat lukutaitoon liittyvät kirjaukset kunnan muissa asiakirjoissa, esimerkiksi hyvinvointikertomuksessa. Kuopion hyvinvointikertomuksessa ja -suunnitelmassa seurataan kirjaston toimintaa kuvaavia keskeisiä tunnuslukuja, mm. kirjaston kävijä- ja lainausmääriä. Lisäksi tarkastellaan vapaa-ajallaan lukevien lasten ja nuorten osuutta. Kuopion tämänhetkinen hyvinvointisuunnitelma on vuosille 2021-2025. Siihen kirjattujen tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista tarkastellaan vuosittain julkaistavissa vuosiraporteissa. Uuden laajan hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman laadinta seuraavalle valtuustokaudelle alkaa syksyllä 2024. Myös uuteen laajaan hyvinvointikertomukseen ja -hyvinvointisuunnitelmaan on tavoitteena tuoda mukaan lukemiseen liittyviä teemoja.

Henkilökunnan riittävyys lukutaitotyöhön oli heikentynyt vuoden 2021 peruspalveluarviointiin nähden. Henkilökunnan riittävyys lukutaitotyöhön koettiin riittäväksi 16 %:ssa kirjastoja, ja osittain riittäväksi puolessa kirjastoja. Kuopiossa kirjaston kokonaishenkilöstön määrä on vähentynyt vuodesta 2019 vuoteen 2023. Vuonna 2019 henkilöstöä oli 1000 asukasta kohden 0,71 (koko maa 0,72), vuonna 2019 0,66 (koko maa 0,68) ja vuonna 2023 0,63 (koko maa 0,69). Lukemista edistäviä tapahtumia ja koulutuksia on kuitenkin pystytty järjestämään. Vuonna 2019 kirjallisuuden ja lukemisen edistämisen tapahtumia järjestettiin 469, vuonna 2021 221 ja vuonna 2023 391. Lisäksi monipuoliset lukutaidot aiheiseen koulutukseen osallistui vuonna 2019 4 903 henkilöä, vuonna 2021 3 703 henkilöä ja vuonna 2023 5 322 henkilöä.

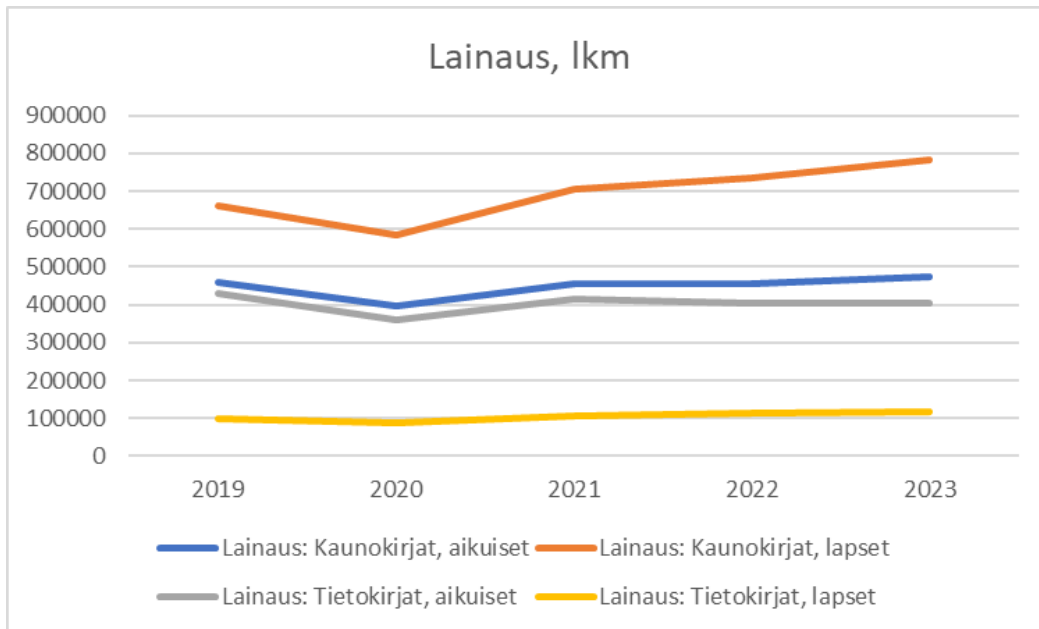
Toimenpide-ehdotukset peruspalveluarvioinnin pohjalta

Toimenpide-ehdotuksina AVI esittää termien ”lukutaito” ja ”lukutaitotyö” avaamista. Samoin esitettiin, että alueellista kehittämistehtävää hoitavat kirjastot sekä valtakunnallista lastenkirjastotyön erityistehtävää hoitava kirjasto nostavat lukutaitojen edistämiseen liittyvän menetelmällisen kehittämisen vaikuttavammaksi osaksi kirjastohenkilökunnalle järjestettävää täydennyskoulutusta. Kuopio hoitaa alueellista kehittämistehtävää Etelä- ja Pohjois-Savon alueella, ja lukutaitotyöhön liittyvä osaamisen kehittäminen nostetaan työn keskiöön vuonna 2025.

Kirjastojen toivotaan kohdentavan lukutaitotyötä heikoimmin lukeviin, koska lukutaito on polarisoitumassa ja siten heikoimpien lukijoiden lukutaito heikentyy edelleen. Kuopion kaupunginkirjastossa toimii kirjaston työntekijöiden muodostama Kirjasto kaikille –verkosto, joka nimenomaan huomioi asiakasryhmät, jotka tarvitsevat positiivista erityiskohtelua voidakseen käyttää kirjaston palveluja tai aineistoja. Viimeisimpänä Kirjasto kaikille –verkosto varusti pääkirjastolle nepsy-nurkan yhdessä asiantuntijatoimijoiden kanssa. Nepsy–nurkka on maksuton vinkkinurkka neurokirjolla oleville. Tarjolla on lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin painottuvia apuvälineitä toiminnanohjaukseen, tunnesäätelyyn, lukemiseen ja oppimiseen. Useimpia nurkan aineistoja voi kopioida itselleen mukaan, mutta jotkin aineistot ja välineet ovat nurkassa kokeiltavina. Kuopion kaupunginkirjastossa on myös ollut viime vuosina kaksi AVIn rahoittamaa hanketta, joista ensimmäisessä kehitettiin alakoululaisiin erityisryhmiin kohdennettua lukutaitotyötä ja toisessa vastaavasti yläkoululaisiin erityisryhmiin kohdennettua lukutaitotyötä. Hankkeissa valmistettiin lukudiplomit ja Erityisvinkkariopas, jossa jaetaan työtapoja erityisryhmille vinkkaamiseen. Samoin valmistettiin materiaalipaketti kirjastoille lukukoiratoiminnan aloittamiseen ja kehittämiseen. Kuopion kaupunginkirjasto oli myös vuonna 2023 mukana Itä-Suomen yhteisessä Amisagentit-hankkeessa, jossa kehitettiin lukutaitotyötä ammattioppilaitoksissa. Kuopiossa yhteistyöoppilaitoksena toimi ammatillinen erityisoppilaitos Luovi. Hankkeessa syntyneitä toimintamallia jatketaan ja laajennetaan muihin ammatillisiin oppilaitoksiin.

Toimenpide-ehdotuksissaan AVI myös toteaa lukutaitotyön johtamisen olevan tärkeää. Johtajien tulisi kiinnittää huomiota strategisen tason suunnitelmallisuuden lisäksi henkilöstön tarvitsemaan työaikaan sekä osaamisen kehittämiseen. Samoin kirjastoissa tulisi hyödyntää olemassa olevaa tietopohjaa, Kansallista lukutaitostrategiaa, tehokkaammin. Kirjastoissa tulisi ajoittain arvioida omaa lukutaitotyötä ja sille asetettuja tavoitteita ja toimenpiteitä osana toiminnan kehittämistä. Kuopion kaupunginkirjastossa Kansallinen lukutaitostrategia on ollut käytössä ja myös lukutaitotyön arviointia tehdään vuosittain osana mediakasvatussuunnitelmien ja yhteistyösuunnitelmien arviointia. Viimeisimmäksi on arvioitu kirjaston ja perusopetuksen yhteistyösuunnitelman yleistä linjaa sekä mahdollisia päivitystarpeita sekä kirjaston järjestämiä ohjattuja mediakasvatustuokioita ja ammattioppilaitosyhteistyön sisältöjä.

Peruspalveluarvioinnissa tarkasteltiin myös lasten ja aikuisten lainausten määriä, ja todettiin, että lasten aineiston lainaus on lisääntynyt yleisissä kirjastoissa. Myös Kuopiossa on tämä trendi näkyvissä. Osin se on seurausta hankinnan kohdentamisesta lasten aineistoihin, mutta myös kirjastossamme tehdystä lukutaitotyöstä. Alla lasten ja aikuisten kauno- ja tietokirjallisuuden lainaus 2019-2023 Kuopion kaupunginkirjastossa.

Kokonaisuudessaan AVIn peruspalveluarviointi on luettavissa oheisen linkin kautta:

https://avi.fi/documents/25266232/194607658/Julkaisu+243+Pepa-Kirjastotoimi_2024_FI.pdf/f3ae897b-df49-f1c8-2b80-b9b08c1d1e16/Julkaisu+243+Pepa-Kirjastotoimi_2024_FI.pdf?t=1727420889613